

ISSN 0350–185x
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
и
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

LXX

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџићан-Премк, др Рајна Драгићевић,
др Најда Иванова, др Александар Лома, др Алина В. Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Предраг Пипер,
др Слободан Реметић, др Андреј Н. Собољев, др Живојин Сијанојчић,
др Срејто Танасић, др Зузана Тојолињска, др Викџор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД
2014

Марина Спасојевић, *Глаголи на -(j)еџи, -им у корелацији са глаголима на -иџи, -им у савременом српском језику (нормативни и лексикографски аспекти)*, Монографије 17, Београд, Институт за српски језик САНУ, 2013, 452 стр.

У монографији са наведеним насловом представљени су глаголи на *-(j)еџи, -им*, с посебним освртом на њихов однос према глаголима на *-иџи, -им*, са којима на творбеном, граматичком и семантичком плану реализују однос конкуренције. На основу анализираних грађе, М. Спасојевић је издвојила релевантне групе глагола према дистрибуцији конкурентних суфикса, као и случајеве у којима су наведени суфикси носиоци семантичке и синтаксичке дистинктивне вредности од случајева у којима се ови суфикси јављају само као формална обележја одређене глаголске парадигме.

Садржај монографије, поред главне теме, прегледно организована у више поглавља, садржи још и *Увод* (11–31), *Закључак* (343–349), *Резимеа* (351–355) (на енглеском и руском језику), *Литература* и *Изворе* (357–368) и *Регистре* (369–448) (регистар глагола и регистар радних глаголских придева у придевској служби). Главни део монографије подељен је у две веће целине са насловима: „Глаголи на *-(j)еџи, -им* у корелацији са глаголима на *-иџи, -им*“ (33–308) и „Лексикографски поступци у обради глагола на *-(j)еџи, -им*“ (309–342). Оба поглавља организована су у више делова; прво поглавље у три потпоглавља са насловима: „Немотивисани глаголи на *-(j)еџи, -им* и глаголи на *-(j)еџи, -им* мотивисани именицом и од њих префиксирани глаголи“, „Глаголи на *-(j)еџи, -им* мотивисани придевом“ и „Радни глаголски придев у придевској служби“. Друго поглавље, са пет подналова посвећено лексикографским поступцима у обради различитих творбених типова глагола, као и обради радног глаголског придева у придевској служби, завршава се „Препорукама за унапређење лексикографске праксе“.

У *Уводу*, уз представљене методе и циљ рада, описана је грађа на којој је рађено истраживање и критички је представљен историјат теме у прегледу србистичке (сербокроатистичке) нормативне и дескриптивне литературе. У приступу теми, ауторка је пошла од творбеног аспекта, док је у анализи грађе разматрала и друге релевантне аспекте: нормативне, граматичко-синтаксичке, семантичке и лексикографско-лексиколошке. За анализу је коришћена грађа из репрезентативних извора: *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ, као и из грађе за овај речник, *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске, *Обрајног речника српског језика* М. Николића, најважнијих правописа и језичких приручника, грађа из књижевних дела писаца из различитих крајева и различитих раздобља модерног књижевног језика (од Вука до данас); затим и грађа из штампе и разговорног језика.

У првом, централном поглављу монографије, „Анализа глагола на *-(j)еџи*, *-им* у корелацији са глаголима на *-иџи*, *-им*“, издвојене су две подгрупе глагола на *-(j)еџи* и *-иџи*, и то подгрупа немотивисаних глагола код којих оба суфикса функционишу као стандардне или нестандардне варијанте, без икакве синтаксичко-семантичке дистинкције, као и малобројни глаголи мотивисани именицом. Другу подгрупу чине деривирани глаголи мотивисани придевом, код којих су суфикси *-(j)еџи* и *-иџи* носиоци разлика у глаголском роду и значењу. То су глаголи VI Стевановићеве врсте, типа: *белеџи* / *бијелеџи*, *белим* / *бијелим*; *волеџи* / *вољеџи*, *волим*; *желеџи* / *жељеџи*, *желим*; *лејеџи* / *лејеџи*, *лејим* и др., као и вишеструко бројнији глаголи на *-иџи*, *-им* типа: *белиџи* / *бијелиџи*, *белим* / *бијелим*; *водиџи*, *водим*; *загусиџи*, *загусим*; *носиџи*, *носим*; *цуриџи*, *цурим* и др. Запажено је да немотивисани глаголи, типа: *вид(j)еџи*, *желеџи* / *жељеџи*, *леј(j)еџи*, *с(j)ед(j)еџи*, *цвилеџи* / *цвиљеџи* и сл., као и глаголи са придевском основом, типа: *белеџи* / *бијељеџи*, *беснеџи* / *бјесњеџи*, *сџар(j)еџи* и сл., ступају у различите односе са глаголима на *-иџи*, *-им*. Са нормативног и лексикографско-лексиколошког аспекта најкомплекснији је однос конкуренција ова два суфикса, и то не само у нестандардним примерима типа: *горџи*, *леџи* уместо *гор(j)еџи*, *леј(j)еџи*, *иџед(j)еџи*, односно *цуреџи*, *важеџи*, *мислеџи* и јек. *мишеџи*, *чињеџи* ум. *цуриџи*, *важиџи*, *мислиџи*, *чиниџи* него и у стандардним, типа *џрејереџи* : *џрејериџи*. Нестабилно стање се испољава у предикатској функцији: *човек је осџарео* / *осџарио*, док стабилизацију стања у дистрибуцији суфикса подржава атрибутска функција

радног глаголског придева: *ос̄тарели човек*, која је, уз друге функције лексикализоване употребе овог облика, детаљно предствљена у трећем делу овог поглавља.

У другом поглављу, „Лексикографски аспекти обраде глагола на *-(j)ēтии, -им*“, дата је критичка анализа лексикографских поступака у обради ових глагола у референтним дескриптивним речницима српског језика. На основу различитих поступака у обради ових глагола у Речнику САНУ, ауторка је издвојила обрасце који се препоручују за њихову системску обраду у речницима. Истакнуто је да примена више образаца у њиховој обради у речницима, као и недоследност лексикографских поступака, одражавју нестабилизовано стање у дистрибуцији конкурентних суфикса *-ēтии* и *-ӣтии* у језичкој реалности, јер су колебања у употреби ових суфикса веома честа, нарочито код медијалних глагола. Препоручени обрасци М. Спасојевић за њихову системску обраду прихваћени су од стране Уређивачког одбора Речника САНУ и уграђени у Упутство за израду Речника САНУ. Предложеним обрасцима, као и препорученим поступцима за обраду радног глаголског придева од ових глагола у придевској функцији, Марина Спасојевић је значајно унапредила нашу лексикографску праксу, што би у догледно време могло допринети и стабилизацији стања у дистрибуцији конкурентних суфикса описаних глагола а самим тим и регулисању правила у њиховом нормирању.

Монографија Марине Спасојевић *Глаголи на -(j)ēти, -им у корелацији са глаголима на -ити, -им у савременом ср̄ском језику* представља важан допринос у разрешавању отворених питања у вези са насловљеном темом у више језичких аспеката: творбених, нормативних, граматичко-синтаксичких и лексикографско-лексиколошких. Тако је на синтаксичко-семантичком плану установљено да су глаголи од придевске основе изведени суфиксом *-(j)ēтии* непрелазни медијални, а глаголи изведени суфиксом *-ӣтии* су прелазни активни. Оваква дистинкција творбених форманата прописује се у граматикама и нормативним приручницима, али ауторка, на основу увида у језичку грађу, истиче да се у језичкој пракси она не поштује, па се пре може говорити о колебању у дистрибуцији ових суфикса и о одступањима од норме, што је у монографији показано на примерима више различитих група глагола.

Запажено је и то да су код глагола мотивисаних придевом са значењем боје прелазни активни глаголи у ишчезавању. Већина глагола се користи у значењу ’поста(ј)ати онаквим што означава придев,

добија ту боју' и са суфиксом *-(j)еџи*: као *бледеџи* / *блиједјеџи*, *модреџи*, *руменеџи* / *румењеџи*, *седеџи* / *сиједјеџи*, *сив(j)еџи*, *црвенеџи* / *црвењеџи* и сл. Код ових глагола суфикс *-иџи* јавља се углавном код старијих писаца (до средине XX века), а код савремених су колебања и одступања ретка. Међутим, код рефлексивних медијалних глагола знатно је распрострањенији суфикс *-иџи* независно од тога из ког је времена писац и из ког је краја.

На хронолошкој и дијалекатској равни важно је запажање да се нестандардне варијанте на *-иџи* јављају у текстовима из XIX века, а у текстовима из XX века ово одступање се јавља код писаца чији је завичајни говор шумадијско-војвођански или неки од ијекавских говора. У најновијим текстовима, како се у монографији истиче, овакве нестандардне варијанте се јављају по изузетку, нпр. за *видио*, *видили*, *џошиџедио*, *грмило*, *леџили*, а нешто су чешће код глагола *вреџи* и *чилеџи* / *чилеџи* и њихових префиксалних образовања.

Допринос истраживања у монографији видим и у томе што је М. Спасојевић знатно проширила поље истраживања насловљене теме и разрешила многа отворена питања на творбеном, граматичко-синтаксичком, нормативном и лексикографском плану. На основу анализе стања у језичкој пракси, уочена је стабилизација норме у вези са дистрибуцијом суфикса *-(j)еџи* и *-иџи* на творбеном и семантичком плану код одређених глаголских група: тако је код немотивисаних глагола стање стабилизовано у корист варијанти на *-(j)еџи* и значења медијалности, а код глагола мотивисаних придевима на *-ав* стање се стабилизује у корист суфикса *-иџи* и када су у питању непрелазни медијални и прелазни активни глаголи. Тако, у савременом српском језику најновијег периода суфикс *-иџи* преузима на себе и медијално значење. На творбеном и лексикографском плану то проширује и обогаћује полисемију како самог суфикса *-иџи* тако и глаголских лексема са овим суфиксом.

Сћана С. Ристић*

Институт за српски језик САНУ
Београд

* stana.ristic@isj.sanu.ac.rs